

РЕЦЕНЗИЯ

от д.ф.н. Стоян Панайотов Буров – professor emeritus на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, член-кореспондент на Българската академия на науките

на материалите, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки

професионално направление 2.1. Филология (Славянски езици – Съвременен руски език)

В конкурса за доцент, обявен в „Държавен вестник“, бр. 98 от 19.11.2024 г. и в интернет страницата на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ за нуждите на Катедрата по руска филология към Филологическия факултет, като кандидат участва гл. ас. д-р **Енчо Тилев Тилев** от Катедрата по руска филология при Филологическия факултет.

1. Общо представяне на получените материали

Със заповед № РД-22-484 от 18.02. 2025 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определен за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност ‘доцент’ в ПУ по област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Славянски езици – Съвременен руски език), обявен за нуждите на Катедрата по руска филология към Филологическия факултет.

За участие в обявения конкурс е подал документи единственият кандидат гл. ас. д-р Енчо Тилев Тилев от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

Представеният от кандидата комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи:

Молба по образец до ректора за допускане до участие в конкурса;

Автобиография по европейски формат;

Диплома за висше образование (магистър)

Диплома за образователната и научна степен доктор

Списък на научните трудове

Копия на научните трудове

Списък на цитиранията

Справка за съответствие с минималните национални изисквания

Анотации на материалите (на български и руски език)

Самооценка на приносите

Декларация за оригиналност и достоверност на документите

Удостоверение за трудов стаж

Документи и справка за учебната дейност

Документи за научноизследователската работа

Кандидатът гл. ас. д-р Енчо Тилев Тилев е приложил общо 13 научни труда, от които 11 статии и 2 монографии. Приемат се за рецензиране 12 от посочените научни трудове. Само за сведение се приема забележителната както с обема си от 450 стр., така и с високата си научна стойност монография „Морфологична (не)категориалност“ (Пловдив, 2022), в основата на която, както е отбелязано и в самата книга, е дисертационният му труд, защитен през 2017 г. Разпределението на научните трудове по съответни рубрики в страната и в чужбина е, както следва: 2 от статиите са публикувани в чуждестранни издания, 3 са публикувани в реферирани списания, 2 от трудовете са на руски език, останалите, вкл. монографиите – на български език.

2. Кратки биографични данни на кандидата

Енчо Тилев Тилев е завършил специалност руски и немски език (бакалавър) (2011) и магистърската програма по актуална българистика (2012) в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. От 2013 до 2016 г. е редовен докторант по морфология на съвременния руски език към Катедрата по руска филология с научен ръководител проф. д.ф.н. Стефана Димитрова. От 2017 г. е носител на образователната и научна степен доктор. От 2012 г. досега работи в Катедрата по руска филология – първоначално като хоноруван преподавател, от 2018 – като асистент, от 2020 – като главен асистент.

Още като студент в бакалавърската степен започва да изявява своите заложи в областта на филологията: появяват се първите му научни публикации; регистрира участия в различни национални и международни конкурси и фестивали; става стипендиант на Немската служба за академичен обмен (DAAD) и студент по програма „Еразъм“; посещава летни курсове в Държавния институт за руски език „А. С. Пушкин“ в Москва. Владее във висока степен руски, немски и английски език. Вече е автор на повече от 80 публикации и на преводи, между които се откроява преводът от немски на български език на капиталния труд на Любомир Милетич „Родопските говори на българския език“, издаден от издателство „Изток-Запад“ през 2013 г.

3. Обща характеристика на дейността на кандидата

Както е посочено в справката за учебната работа на гл. ас. д-р Енчо Тилев, аудиторната му заетост далече надхвърля годишния норматив от 360 часа: през 2020/2021 г. е изпълнил 790 часа, за 2021/2022 г. има 448 часа, за учебната 2022/2023 г. – 577 часа, за 2023/2024 – 617 часа. Титуляр е на два задължителни лекционни курса по морфология на съвременния руски език при студенти задочно обучение и на няколко избираеми и факултативни дисциплини при студенти в бакалавърските и магистърските програми: обучението по руски език през призмата на функционално-комуникативната граматика, контрастивна лингвистика, теория и практика на дидактическите текстове на руски език, актуални тенденции в морфологията на съвременния руски език, граматика на руския разговорен език. Води семинарни и практически занятия на студентите от различни специалности – руска филология, български и руски език, приложна лингвистика с руски език.

Има сериозно участие в административната дейност на катедрата, факултета и университета: член на комисията по акредитация и качество към Филологическия факултет; член на комисията за вътрешен одит на ПУ; администратор на сайта на катедрата от 2019 г. досега; и др.

Кандидатът е представил като хабилитационен труд монографията „Повърхнинният падеж в руския език: валентности и потенци“ (Пловдив: Макрос, 2025. 288 стр.), в която наред с обстойното разглеждане на тази граматическа категория в руския език е отделил голямо място и на значителен по обем обзор относно еволюцията в трактовките на падежите в българския език, като се започва от първата новобългарска граматика на Неофит Рилски (1835) и се стига до някои от най-съвременните трудове по българска граматика (трудове на Стоян Стоянов, Петър Пашов, Станьо Георгиев, Иван Куцаров, Руселина Ницолова, Константин Куцаров).

Монографията се състои от две части: Първа част – Падежът като обект на граматична дескрипция (стр. 9–189); Втора част – Падежната система в руския език (диахронно-синхронни паралели) (стр. 190–255). Налице са още Предисловие, Заключение и Цитирана литература. Първата част включва 4 глави: Падежът в дескрипцията на езиците в древността; Падежът в първите граматиките на църковнославянския език; Дескрипция на падежите в руската лингвистика; Дескрипция на падежите в българската лингвистика. Втората част, която е по-кратка, има три глави: Теоретични бележки за падежа; Валентности и потенци на повърхнинните падежи в руския език; Актуални тенденции при безпредложните и предложните падежни употреби.

Както може да се заключи, първата и по-голяма като обем част на изложението има описателен характер. Описанието на концепциите за падежа обхваща изключително дълъг интервал от време – започва се от античността, минава се през първите граматика на църковнославянския език, методично се проследява описанието на падежите в руската лингвистика, като и тук диапазонът е твърде голям – от Ломоносов до съвременните обобщаващи трудове по руска граматика, и се достига до обзора, който отбелязахме по-горе – описание на разбиранията за падежите в българската лингвистика. По мое мнение тази част от монографията има приносен характер най-малко по две причини: (1) описват се в хронологична последователност голямо количество трудове, някои от които труднодостъпни за читателите, без да се дава предимство на някои от тях; (2) описанието е максимално съгъстено и обективизирано, в повечето случаи липсват каквито и да е било авторски внушения и съпоставки. Трябва да си даваме сметка за трудностите, които неизбежно са съпътствали работата на младия автор: необходими са, от една страна, задълбочени знания по история на лингвистиката, а от друга страна, талант да се подреди и разкаже огромното количество информация по начина, по който е сторено в монографията. Илюзия е, че историографските лингвистични трудове отстъпват в научно отношение пред теоретичните съчинения. Това е толкова по-важно за отбелязване, като имаме предвид, че авторът е сравнително млад учен, който тепърва има да прави натрупвания от лингвистични знания и опит. Одобрявам първата част на труда и заради избора на темата, т.е. заради това, че историята на концепциите за падежа в световната, руската и българската лингвистика е в голяма степен история на лингвистиката и на лингвистичните учения изобщо.

Бих желал да отбележа и скрупулъзното отношение към историята на българската граматическа мисъл: не са пропуснати дори някои български граматика от второстепенно значение, отпечатани преди Освобождението и до началото на XX век, чиито автори, обикновено без задълбочена филологическа подготовка, дори сами не са си поставяли никакви по-специални научни задачи. Общо на вниманието на автора са 38 граматически труда плюс едно сравнително пълно изложение на голямата дискусия за падежите през 50-те години на XX век, предизвикана от спора между Любомир Андрейчин и Александър Теодоров-Балан. Било е възможно да се коментират някои трудове на български лингвисти от най-ново време, които забелязват наченки у Балан на теория за семантичните падежи, макар според мене някои от заключенията в това отношение да са в известна степен пресилени. Пропуснати са без обяснение редица училищни граматика, подготвени в периода след Освобождението до петдесетте години на XX век. Дори да не се отличават с никакви особени приноси, те имат определено значение за българската граматическа мисъл, защото обслужват за немалък

интервал от време училищното образование по български език в България. Имам предвид граматика на Ив. Топков, Кл. Карагюлев, Д. А. Шопов, Хр. Иванов, Ив. Кравков, както и двете граматика за първи и втори клас на Манол Иванов. Внимание заслужават и училищните граматика на Л. Андрейчин от 1942 и от 1945 г.

Във втората част на монографията се прави синхронно описание на падежите в съвременния руски език, като за всеки от падежите е направен и анализ относно неговата формална и семантична еволюция в сравнение старобългарското и староруското състояние. Прави добро впечатление, че някои от авторските наблюдения се основават на данни, извлечени от Националния корпус на руския език. Поставя се въпросът за евентуалното възникване на нов звателен падеж въз основа на честотността на форми като *Оль, Катъ, мам* и под. Струва ми се, като имам предвид и състоянието на звателните форми в българския език, че въпросът се поставя неправилно: възникват в разговорната реч нов тип форми за обръщение, а не за парадигматичен звателен падеж. Така нар. „усечени“ форми за обръщение биха могли да се поставят в съответствие с инвазията на обръщения, образувани с умалителни форми в българската реч, напр. *вм. Иване – Ванка, вм. Антоне или Антоането – Тони*, срв. още *Марги, Лили, Краси* и т.н. Доколкото разбирам, руските „усечени“ форми имат положителна конотация, употребяват се като галювни форми за осъществяване на контакт между близки хора.

Авторът дължи обяснение защо при разглеждането на въпроса за падежната конкуренция в съвременния руски език не се е позовал на редица трудове на руски автори, свързани с разглеждането на съвременните тенденции в граматиката на руския език, а именно унификацията на склоненията и съкращаването на именните парадигми. Имам предвид трудове на Валгина (2003), Гловинская (2008), Земская и Ермакова (2008), Юдина (2010) и др. Не е разгледана дори в критичен аспект монографията на Л. Дончева-Марева „Аналитични прояви в системата на съвременния руски език в съпоставителен план с някои други езици“ (1985). Моето обяснение е, че вероятно авторът не е искал да повтаря това, което доста подробно вече е разгледал в книгата „Морфологична (не)категориалност“ (2022), поставили са се напр. въпросът за семантичните роли и въпросът за категориалните и некатегориалните значения на шестте падежа, както и въпросът за еволюционните процеси към аналитизъм в руския език (стр. 105–150).

От статиите, включени в списъка, общо 11 на брой, внимание заслужават първите пет, тъй като останалите в една или друга степен са свързани с темата за падежите. Визираните пет статии разглеждат въпроси, които се отнасят до разни съпоставки между руски и български от

сферата на граматиката: залогови отношения, темпоралността в лингвистичните изследвания, именната представка *въз-* в български и нейните функционални съответствия в руски, и др. Статията „Местоимението като част на речта – същност и проблеми на класификацията (руско-български паралели)“ (2022) поставя въпроса за класификацията на местоименията като част на речта на фона на факта, че принципно съвременната българска и руска лингвистика не разполага с непротиворечащи си критерии за класификацията на думите по части на речта. Според автора, ако се прилага семантичен критерий, местоименията се отделят в самостоятелна част на речта; ако се прилага формално-граматичен критерий, местоименните думи се разпръскват сред останалите части на речта. И двата подхода са известни както в руската, така и в българската лингвистика. Изяснен е въпросът, че местоименията образуват особена система, паралелна на съществителните, прилагателните, числителните и наречията, и че компактно се противопоставят на всички тях. Авторът е пропуснал обаче да разисква въпроса за особения статус на *аз* и *ти*, които за разлика от останалите местоимения не са „дублиращ клас“, а служат за назоваване – *аз* за самоназоваване, *ти* – за назоваване на събеседника.

В документите на кандидата за доцент са отбелязани общо 8 цитирания на негови трудове, три от които са в монографии и колективни томове с научно рецензиране. Авторът вече има значителен брой публикации и участия в конференции и други научни форуми, името му е добре известно в българската лингвистична общност, затова смятам, че е необходимо да направи повече за популяризация на трудовете си, особено на двете монографии.

4. Оценка на личния принос на кандидата

Трудовете на Енчо Тилев са изцяло негов личен принос. Със своето творчество в полето на лингвистиката той си е спечелил име на добросъвестен, задълбочен и компетентен изследовател.

5. Критични забележки и препоръки

Някои бележки и препоръки вече бяха отбелязани в хода на изложението. Струва ми се също, че авторът има възможности за подготовка на нови иновативни трудове по теоретични въпроси на руската и българската граматика, вече извън постулатите на функционалната граматика на Бондарко. Но не защото теорията на Бондарко вече е старомодна и останала в миналото, което съвсем не е вярно, а защото са налице особено в руската лингвистика по-нови модерни теоретични трудове по граматика, чиято същност би могла да се изследва, следва и прилага в следващите му оригинални трудове.

6. Лични впечатления

Имам отлични лични впечатления от гл. ас. д-р Енчо Тилев още от времето, когато беше студент и правеше първите си стъпки в науката. Внимателно следя неговото развитие и смятам, че заслужено е стигнал до процедурата за доцент. Убеден съм, че той няма да спре дотук, ще продължи с още по-голямо усърдие научната, административната и обществената си дейност. Не е пресилено да се твърди, че той е един от най-перспективните и бързо развиващи се български лингвисти.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение ще отбележа, че изцяло подкрепям кандидатурата на гл. ас. д-р Енчо Тилев за доцент по съвременен руски език.

Документите и материалите, представени от кандидата, отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Кандидатът в конкурса е представил достатъчен брой научни трудове, публикувани след материалите, използвани при защитата на ОНС „доктор“ и в конкурса за заемане на академичната длъжност главен асистент. Неговата научна и преподавателска квалификация не може по никакъв начин да се постави под съмнение. Постигнатите резултати в учебната и научноизследователската дейност съответстват на минималните национални изисквания и на допълнителните изисквания на Филологическия факултет.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни и научноприложни приноси намирам за основателно да дам своята положителна оценка и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад предложение до Факултетския съвет на Филологическия факултет за избор на гл. ас. д-р Енчо Тилев Тилев на академичната длъжност доцент в ПУ „Паисий Хилендарски“ по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Славянски езици – Съвременен руски език).

12 март 2025 г.

Рецензент:

чл.-кор. проф. д.ф.н. Стоян Буров